

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Osztályozás

Tárgy 028.1

Hely

Idő "1924"

Személy

Szerző: *Kremmer Dezső dr.*
Cím: *A könyvolvasók lélektana*

Forrás: *Világ*

Ap (Hely) *1924. V. 11.* (Idő) (Köt. v. füz.)

A könyvolvasók lélektana

Írta: Kremmer Dezső dr.,
a Fővárosi Könyvtár igazgatója.

A könyvolvasás léleküdtő örömeit az átlagos műveltségi színvonalon álló tömegek a legutolsó évtizedig — nem méltatták kellő figyelemre. Az okokat ezúttal nem sorakoztatom föl, csupán az eredményeket vetem ide, melyek természetszerűen adódtak. Így tudjuk, hogy a legtöbb ember komoly program és határozott célkitűzés nélkül olvassa el azokat a szépirodalmi termékeket, melyek keze ügyébe esnek. Talán ez még nem volna olyan nagy baj, ha nem párosulna a hanyag, felületes olvasással. A nagyvárosok életében közismert jelenség, hogy villamosokon, omnibuszokon, stb. igen sok utas kezében látunk nyitott könyvet. Valami jámbor vidéki nyilván nagy meghatározottsággal gondolná el magában, hogy milyen sok a „művelt” ember a nagyvárosban. De a könyvtáros szemszögéből nézve a kérdést: egészen más következtetésre jutunk. Az olvasásnak is megvan a maga művészete, szinte azt mondhatnám, apró fogásokkal telítve, akárcsak egyéb, lelki elmélyülést igénylő szellemi munkának. Ennek pedig a legtöbb „uccai” olvasó híjjával van. Az ucca kába zsongása, larmája mellett a sorokon végigfutó szemek a mondatok szóköntösébe burkolódzó gondolat-szépségeket legtöbbször csak oly könnyedén érintik, mint szálló fecske a víz felszínét. Ezért tapasztalhatjuk úton-útfélen, hogy a társaságokba vezető emberek ajkát ilyenféle ködös-határozatlan szürke kifejezések hagyják el: igen, azt hiszem, hogy olvastam.

Az átlag-olvasók érdekes típusa a gyors-olvasó, vagy könyvfaló, aki csupán a megrögzíthető eseménysorozat láncszemeit emeli ki az olvasott könyvből, s az alakok lelki vívódásaiból, örök emberi életfolyamaiból kifejecesedő szépség-kristályok mellett egykedvűen halad el. Ezek viszont a leggyorsabban feljöttök is, annak dacára, hogy talán társaságaik-

dekes a könyvtáros görcsöve alá beállítani az ál-olvasót, mert, fájdalom, ilyenek is vannak szép számmal. Ál-olvasókkal találkozunk a könyvesboltokban, antikváriusok porlepte polcain előtt, esetleg közkönyvtárakban. Ezek a felületességet valósággal művészi tökéletességre viszik, s egy-egy fejezeten, egy csomó össze-foglaló címen átrágódva, valami félszeg, félig értett tudásanyagot szívnak ki nagybírtelenében a kezükbe kerülő könyvből — s máris új áldozat után nyúlnak. Mondhatom, ez talán a legveszedelmesebb típus. A híres latin mondásnak: „mindenből egy csipetlet, az egészből semmit”, — furcsa apostolat.

Ezek a típusok gyakran igen jól szabott ruhákban, esetleg előkelő állások végössáncái mögött élnek, s főterjesztői az álműveltség ba-

caillusainak.
Hogy a dolgok mélyére lássunk, a Fővárosi Könyvtár főkönyvtáraiban észrevétlenül könyvtárszociológiai kísérleteket végeztünk, amelyek egyrészt a főntebb vázolt típusok fölfedezésére vezettek, másrészt irányt mutatnak a könyvtárosi karnak, hogy hogyan vegye föl a küzdelmet a terjedő álműveltség ellen. Ma a jó könyvtár nem egyszerű könyvkölcsönző állomás, hanem az olvasni vágyókat irányító szerv. Mint az orvos vizsgálja laboratóriumában, tanulmányozza a vizsgálattal jelenségeket, így a könyvtáros is figyel, következtet s eredményeket zár le. A tömegeknek a szakemberek íróit megnyilvánuló közbizalmára, mint lélektani alapszerepre, alapítottuk a kutatást. Főkönyvtárainkat kétféle olvasóréteg keresi föl: az általános műveltséggel bíró, középszintűbeli olvasók, s a kisebb intelligenciával rendelkező munkások, kézművesek stb. rétege. Ennek megfelelően, az egyes főkönyvtárak könyvanyaga sem egyenlő színvonalú, hanem az olvasók kultúrájához idomul. Igen érdekes, s szinte általános érvényű megfigyelésünk az, hogy a könyvtárosokat a középszintűbeli olvasók irodalmi tájékozottsága körül nagyobb csalódottság érte, mint az egyszerűbb műveltségűeknél. Ennek oka részben az volt, hogy a közép-

iskolai, vagy akadémiás végzettséget igazoló olvasónál bizonyos minimumot tételünk föl, míg amásoknál el voltunk készülve, hogy úttörő munkát kell végeznünk.

Az általános műveltségű olvasó — valamelyik könyvtárunkba lépve — csodálatos átalakuláson megy keresztül. Mint hívó a templomba, mint gyógyulást kereső az orvosi rendelőbe — lép be, s keresi a könyvek szelid birodalmát, azzal a nemes elhatározással, hogy lehetőleg irányt szab olvasmányai kiválogatásával szellemi életének. Ezeknek nagy része minden komoly kritika nélkül olvasott eddig. Az általános társadalmi, pedagógiai (háborús iskolázás, tanulmányok kényszerű félbehagyása stb.) és gazdasági (könyvdrágaság) okok magyarázzák s részben explálják e jelenséget. Ahogy belép, önkéntelenül a vele foglalkozó könyvtáros

vagy könyvtároskiszasszony hatása alá kerül, s ledobva álarcát, gyakran megdöbbentő őszinteséggel tárja föl irodalmi járatlanságát. Vannak viszont olyan olvasók, akik néhány nyájas keresztkérdésre adott feleletükkel — majdnem annyit árulnak el, mint az őszinték. S azok, akik megszokott előkelő társaságaikban véleményt mondanak írókról és művekről, értékelnek, gáncsolnak, — a könyvtáros előtt fölárják a szomorú valót, hogy csupán napilapok futó bírálatainak olvasásából merítették egész idevágó tudásukat!

Vannak még makacsok, elzárkózók, akik csak rendszeres, észrevétlen nevelés, idomítás után térnek meg.

Néhány példát, vagy ha úgy tetszik, „klinikai kísérletet” mutatok be, amely érdekes pillantást enged a nagyváros általános kultúrájának világába. A kísérleti anyag két főkönyvtárunk mult évi olvasóforgalmából való.

Kilenc magasállású közfunkcionárius, mindannyi természetesen egyetemi végzettséggel, egész éven át Dumas-köteteket, Szomaházy-Regényeket, s az *Érdekes Újság* vállalata regényeit kereste. Ezek közül kettőnek döntő

szava van a magyar közoktatásügy egyik fontos ágazatában. — Négy egyetemi végzettségű, előkelő társadalmi állású olvasó életében egyetlen France-kötetet sem olvasott. Huszonhárom olvasó (ezek közül két tanfő) soha semmit nem olvasott Zolától. Volt olyan tizen-négy olvasónk, aki saját bevallása szerint Ady-tól egyetlen sort sem olvasott. Tizenhét (közülük hat nő) olvasó Ibsent német írónak gondolta. Huszonhat olvasó jelentette ki, hogy Oscar Wilde-t, mint erkölcstelen író-t — nem óhajta olvasni. Ezek közül az esztendő folyamán három megtért. Harmincegy főiskolai végzettségű, nem magas korú olvasó kimondatlan csak detektívhistóriákat és erotikát keresett. Ezeket — mint gyógyíthatatlan betegeket magán kölcsönkönyvtárakhoz utasítottuk. Akadt olyan hét olvasónk (négy nő), akik egyetlen Tolstoj-könyvet nem olvastak, s két olvasó ezek közül a magyar irodalom eredeti gyöngyszemének gondolták Puskin *Anyegin*-jét, olvasván Bérczy remekbe készült fordítását. Az orosz irodalommal kapcsolatban meg kell emlékeznem a nemrég elhunyt Szabó Endre veterán írónak és orosz tolmácsunk egy megjegyzéséről, melyet e sorok frója előtt tett. Eszerint egy társaságban egyik előkelő szereplő, főiskolai végzettségű úr csodálkozó hangon kérdezte a nagyműtű írótól, hogy miért nem fordítja — Strindberget! (Lehet, hogy e Strindberg-szakértő azóta valamelyik könyvtárunk olvasója.) Tizenöt olyan olvasó is került a szemünk elé, aki megbotránkozott, hogy egyik főkönyvtárunk katalógusában fölfedezte — Babits könyveit. Három olvasónk (a Dante-kiállítás után) nem tudta, hogy mi a Divina Comedia; kettő vígjátékot sejtett mögötte. Hét olvasó nem ismerte Echegaray nevét.

Röptében-futtában tíz esetet ragadtam ki a sok közül, amelyek döbbenetes reflektor módjára világítanak. Az egészben az a felelmetes, hogy e példák kísérleti anyaga zömében főiskolát végzett. Se szeri, se száma azután a kisebb-nagyobb tévedéseknek, melyeket elej-

tett szavakból fedeztünk föl. Es itt ra ken világítanom egy sajátságos jelenségre: *nem érzik biztosan nálunk az általános műveltség kereteit.* A lexikális tudás hiányát szégyenlik, de irodalmi, különösen világirodalmi járatlanságukat nem tekintik műveletlenségnek. Ennek egyik főbenjáró oka mindenesetre az kell legyen, hogy a középiskolai oktatás a világirodalom ismertetését nagyon felszínesen nyújtja.

A szépirodalom ismeretét természetesen kellene kiegészítenie a színművek ismeretének. Ma azonban, amidőn hatalmas rétegek vannak elzárva a színházaktól, azt tapasztaljuk, hogy minden könyvalakban megjelenő színművet nagy előszeretettel visznek ki könyvtárainkból. Az érdeklődés ilyen módon éli ki magát. S ezzel kapcsolatban, sokszáz olvasónk egybehangzó kijelentése alapján egy másik, egész új „műélvezet” feledező csíráira bukkanunk, amelyeket a gazdasági nyomorúság tenyészített ki. Nagy előszeretettel olvassák a filmesített színműveket s regényeket. A hatás kétirányú: aki egy regényfilmet nézett végig, siet a regényt elolvasni; s viszont, ha tudomást szerez az olvasó egy általa olvasott regény filmjéről, siet azt megnézni. Ma még korai volna jóvendölésekbe bocsátkoznunk, vajjon a film-technika újabb s újabb fejlődésével várhatjuk-e az irodalmi ízlés fejlődését is. Lehet, hogy néhány év vagy évtized múlva igent mondhatunk e kérdésre.

Amikor elérkeznek olvasóink ahhoz a pont-hoz, hogy föltárják eddigi olvasmányaik hiányosságát s rendszertelenségét, a legtöbbje irányítást kér vagy fogad el a könyvtárosoktól. És itt bontakozik ki a fővárosi fiókkönyvtárainak nagy ereje. Egész kis nemzedékek nevelődnek föl három-négy év alatt, melyek a világirodalom értékeit a mi szisztematikus útmutatásaink szerint ismerik meg. Hogy mennyire kívánja, szinte szomjúhozza a nagyközönség ezt az irányítást, élénken mutatja az irodalmi előadások iránt mindenkor tanúsított heves érdeklődés. 1920-ban tartott ily előadás-sorozatot a Fővárosi Könyvtár, s azokból a művekből, amelyekről az előadás folyamán szó volt, kis könyvesoportot állítottunk össze. Az eredmény az volt, hogy az előadás végén valósággal megrohanták e könyveket s valamennyit nyomban ki is kölcsönözték. (E tanulságok nyomán ez év tavaszán és nyarán is rendezünk ily előadás-sorozatot.)

A kimondottan munkáslakta vidékek fiókjai ezt a nevelőmunkát mingyárt a legelején kezdehetik, azért fölényesen könnyebb is a munka itt. E munka eredményeiről s lélektani tanulságairól talán más alkalommal szólhatok.

Az iskolán kívüli oktatás hatalmas feladatai évtizedek óta a félmegoldás állapotába mere-

vedve, — szerény anyagi eszközökkel, primitív határok közé szorítva, várják a nagy nemzetmentő megoldást. S kevesen veszik észre, hogy ezt a nagyvonalú munkát meg kell előznie egy másik jelentős probléma megoldásának: meg kell előbb szüntetni az álműveltek irodalmi analfabetizmusát! Ez a munka a köznevelődési könyvtárakra vár.